אמנות הפיסול
The Art of Sculpture

311

3/1984

אדר ב' התשמ"ד

משרד התקשורת
השירות הבולאי

MINISTRY OF COMMUNICATIONS
PHILATELIC SERVICES

חנה אורלוף — האנדרטה לזכר דוב גרונר

כל חייה היתה חנה אורלוף אישיות חצויה. בפאריז, שם יצרה וזכתה למוניטין בין לאומי כאחת מחשובי הפסלים בדורנו, היה ביתה מעין מושבה ישראלית. פוליטיקאים, אישי ציבור ואוהבי אמנות ישראלים נהגו להתארח בו. כאשר לא היה מענה מאותו בית ידעו ידידיה: היא נמצאת בביתה בתל אביב. בת 16 היתה חנה אורלוף כאשר הגיעה, ב-1904, לארץ ישראל מהעיירה האוקראינית צארה-קונסטנטינובה. אביה עבד כפועל חקלאי בפרדסי פתח תקוה. היא היתה תופרת. שש שנים מאוחר יותר היא יצאה לפאריז, הכירה את המשורר יוסטמן ונישאה לו. אל ההרפתקה המופלאה שלה עם עולם האמנות נקלעה במקרה. בעלה, שהיה מקורב אל גדולי האמנים היהודיים של אסכולת פאריז, הכיר לה את מודליאני, סוטין, פאסקין, ליפשיץ ושאגאל, והם הפכו לידידיה. יום אחד ביקרה בסדנתו של אחד הפסלים שיחקה להנאתה בחומר, והלה לא האמין למראה עיניו: פסל נולד.

באותה תקופה היתה פאריז כור היתוך לזרמים אמנותיים רבים. אורלוף הושפעה מהקוביזם ומהאקספרסיוניזם, אך יצרה סיגנון אישי משלה, בעל חוֹם אנושי והומור, שהתאפיין בצורות מלאות, זורמות ומעוגלות. במשך עשרות שנים היא השתתפה בסאלונים ובתערוכות המרכזיות שנערכו בפאריז. כמו כן קצרה הצלחה רבה גם ברחבי ארה"ב ואירופה, שם הציגה את הפורטרטים שלה, את דמויות הגברים, הנשים הילדים ובעלי החיים, אותם יצרה באבן, בשיש, בברונזה, ויותר מכל — עץ.

לאורך כל אותן שנים היתה חנה אורלוף מעורה בחייה של המדינה בדרך. היא הכירה היטב את מנהיגי הישוב ובין הפרוטומות הידועות שיצרה היו דוד בן גוריון ולוי אשכול. כך גם הוזמנה לעצב את האנדרטה לזכר דוב גרונר וחבריו ישראל פיינרמן, יעקב זלוטניק ויצחק בילו. שלושת הראשונים נטלו חלק בהתקפה ב-23 באפריל 1946 על משטרת רמת גן, כדי להחריש נשק ממחסניה. פיינרמן וזלוטניק קיפחו בה את חייהם. גרונר נפצע קשה במהלכה, נישבה והועלה לגרדום בעכו על ידי הבריטים ב-16 באפריל 1947. יצחק בילו נפל בפעולת הסחה הקשורה בהתקפה זו.

האנדרטה הסמלית שנוצרה ב-1953 וניצבת כיום ברמת גן, מתארת את האריה הבריטי הנאבק בכפיר ואיננו יכול לו.

אנדרטות אחרות שיצרה חנה אורלוף בישראל: הציפור הפצועה — בקיבוץ בית אורן; אמהות — בקיבוץ עין גדי; נשר — בקיבוץ רביבים; השלום — בירושלים. רק סמלי הוא שהפסלת בעלת המוניטין נפטרה בישראל, ב-1968, בעת שמוקיריה היו בעיצומן של ההכנות לתערוכתה הרטרוספקטיבית, במלאת לה 80.

אברהם מלניקוב — האנדרטה לזכר מגיני תל חי

אברהם מלניקוב נולד ב-1892 בסקורני הבסרבית על שפת הדנייסטר. הוריו שלחו אותו ללמוד רפואה בווינה ב-1909. הוא החל במקביל ללמוד בערבים באקדמיה לאמנות. עקב החלטתו להקדיש עצמו לאמנות הפסיקו הוריו את תמיכתם בו והוא נסע לשיקגו, לאחיו.

בשנת 1918, מלניקוב התנדב ל"גדוד קלעי המלך ה-39" בגדודים העבריים והגיע לארץ ישראל ב-1919 דרך מצרים. במהרה השתחרר מהגדוד והתמסר לחיי האמנות בארץ. הוא זכה לאהדת השלטונות הבריטיים ותפס מקום מרכזי בקרב האמנים המקומיים. המושל הבריטי סטורס נתן לו סדנה בתוך חומת העיר העתיקה בירושלים, מעל שער שכם. סדנה זו נבזזה ונהרסה עם כל תכולתה במאורעות תרפ"ט.

בשנת 1920 נפלו בתל חי טרומפלדור וחבריו: ש. שפושניק, א. שר, שרה צ'יזיק, דבורה דרכלר, יעקב טוקר, בנימין מונטר וזאב שרף. באותה תקופה מלניקוב פיקד על אזור צפון ירושלים מטעם "ההגנה העצמית" בראשות ז'בוטינסקי. בשנת 1922 הוקמה אגודת אמנים עברית. בראשה עמד בוריס שץ ומלניקוב שימש כסגנו. בין השנים 1921-28 הציג מלניקוב בכל תערוכות האגודה במגדל דוד.

לורד מלצ'ט (סר אלפרד מונד) נענה ליוזמת ההנהלה הציונית בשנת 1928, והביע את נכונותו לדאוג למימון ולהקמת מצבה לזכר הנופלים בתל חי. בתיאום עמו, הכין מלניקוב את התרשים למצבה בדמות אריה שואג. במקביל יצא ועד הפועל של ההסתדרות עם מכרז פתוח להקמת אנדרטה באותו מקום. פולמוס חריף התעורר בעניין זה ביישוב היהודי. באותו זמן מלניקוב עבר לכפר גלעדי והחל לעבוד על יצירתו.

גוש אבן במשקל 22 טון ממחצבה סמוכה הועלה על בסיסו בשנת 1930 והתחילה מלאכת החציבה שהסתיימה בשנת 1934. המימון הראשוני של לורד מלצ'ט לא הספיק ומלניקוב, שלא רצה להתפשר על גודל יצירתו, השלים את החסר מכיסו הפרטי.

פסל האריה הפונה מזרחה והשואג השמימה עוצב בהשפעת פיסול אשורי עתיק ונחנך ב-23.2.1934 בנוכחות ח.נ. ביאליק, י. בן-צבי, אליעזר קפלן ואחרים. אברהם מלניקוב נסע יומיים לאחר מכן לאנגליה להקים שם תערוכה מיצירותיו. במשך שהותו באנגליה, שנמשכה 25 שנה, זכה מלניקוב להכרה רבה כצייר פורטרטים הוא יצר דיוקנאות של צ'רצ'יל, בווין, טוסקניני ורבים אחרים. בשנת 1940, בהפצצות הבליץ על לונדון נהרס הסטודיו על רוב תכולתו.

אחרי מספר נסיונות לחזור ולהשתקע בארץ, חזר מלניקוב לישראל בשנת 1959 כשמצב בריאותו רופף. בשנת 1960 בעת ששיחרר את חפציו

ויצירותיו בנמל חיפה, לקה מלניקוב בשבץ ונפטר כאלמוני בבי"ח רמב"ם. הוא נטמן על פי צוואתו ליד קבר אשתו לרגלי פסל האריה. ביש המזל שליוה את האמן בכל דרכו המשיך גם לאחר מותו. עבודותיו שנמסרו בהשאלה למוסדות ציבוריים נשכחו, נהרסו או נעלמו. יצירות מעטות ביותר שרדו מאמן זה שידע ליצור את אחד מגדולי המיתוסים שלנו, אנדרטת האריה השואג בתל חי. בשנת 1982 נערכה תערוכה רטרוספקטיבית ראשונה מיצירות אלה בגלריה לאמנות באוניברסיטת חיפה.

פולוס — האנדרטה לזכר אלכסנדר זייד

טיולים אין ספור פקדו את האנדרטה לזכר השומר ואיש האדמה אלכסנדר זייד. דמותו המפוסלת, כשהיא רכובה על גב סוסה אצילה, מתנשאת למרחוק מגבעות בית שערים. בימים של טרום-המדינה הפכו האיש וסיפורו לסמל חלוצי בקרב בני-הנוער. אך מיהו הפסל שעיצב את האנדרטה?

השם דוד פולוס הוא כמעט אנונימי. הפסל, צנוע ההליכות, סירב בתוקף להנציח את עצמו. אפילו את גילו היה נוהג להסתיר. הוא עלה לארץ בסוף העליה השלישית והצטרף לקבוצת החוצבים של יצחק שדה, שעבדה במחצבות מגדל צדק, ליד פתח תקוה. המגע הקרוב של גושי האבן ועבודת הסיתות הולידו את פסלו הראשון: פרוטומה של א.ד. גורדון.

מכאן ואילך הפך אצלו הפיסול לשליחות, למיפעל חיים, כשכל עבודת אמנות שיצאה מתחת ידיו נשאה עימה רעיון הירואי הקשור בתולדות עם ישראל, מימי התנ"ך ועד לתחייתה של הציונות. "ארץ ישראל היא היכל", היה אומר, "איני רוצה להכניס סתם פסלים אל ההיכל הזה". דוד פולוס נהג לנדוד ברחבי הארץ. הוא התגורר בקיבוצים שונים ופיסל בהם: ברמת דוד, בתל יוסף בבית אורן וברמת רחל. היה לו צריף בשכונת מחלול בתל אביב, שם נהג להתבודד ולעסוק בתיכנון עבודות חדשות. מאוחר יותר עבר לירושלים והתגורר שנים רבות בצריף אחר, בלבה של חורשת אורנים ליד מחנה אלנבי.

בקיבוץ רמת דוד הוא יצר את האנדרטה הראשונה שלו בשנת 1936. היה זה כשבא לבקר שם את חבריו החוצבים והתברר לו שהקיבוץ קרוי על שם דיוויד לויד ג'ורג', מי שהיה ראש ממשלת בריטניה. בו במקום החליט להחזיר עטרה ליושנה, ובמשך שנתיים הקים שם אנדרטה לדוד, הרועה התנכ"י שהתגלגל אל המלוכה, כשהוא פורט על נבל והרומח לידו.

אנדרטות אחרות שהציב ברחבי הארץ: בקיבוץ בית אורן — דמותו של "ישראל סבא", העוטף בטליתו חלוץ העולה מן הים ובידו טוריה וכלי-נשק; בקיבוץ רמת רחל — דמותה של רחל אמנו, כיפהפיה קדומה, החובקת ילד וילדה. השם שהעניק לפסל היה: "ושבו בנים לגבולם".

המעצב: אסף ברג
THE DESIGNER: A. BERG

the sculptor who executed his memorial? The name David Polus is practically unknown. The sculptor, a truly modest man, shunned publicity and even used to keep his age a secret. He immigrated to Eretz Israel at the end of the third wave of immigration and joined Yitzhaq Sadeh's group of quarry workers in Migdal Zedeq, near Petah Tiqwa.

His close association with stone and stone-working led to the creation of his first piece of sculpture — a bust of A.D. Gordon. From then on, sculpting became his lifetime vocation, each new work depicting some heroic event in the history of the Jewish people from biblical times to the birth of Zionism. "Eretz Israel is a temple" he used to say, "I don't wish to bring just ordinary statues in to it".

David Polus used to wander the countryside, living and sculpting in different Kibbutzim — Ramat David, Tel Yosef, Bet Oren and Ramat Rachel. He had a hut in the Mahlul quarter of Tel Aviv where he used to live by himself and plan his future works. Later on, he moved to Jerusalem and lived for many years in a hut in the heart of the pine groves next to the Allenby Barracks.

It was at Kibbutz Ramat David that he produced his first monument, 47 years ago. He had come to visit his stone-cutter friends, and on learning that the kibbutz was named in honour of David Lloyd George, a former Prime Minister of England, he decided to pay due tribute to the great man and erect a memorial at the settlement. The monument, which took him two years to complete, takes the form of a statue of David, the shepherd-king, plucking at his harp, his spear at his side.

Other monuments that he created are: at Kibbutz Bet Oren — the figure symbolizing Israel, with his prayer-shawl wrapped around a pioneer rising from the waves — bearing aloft a hoe and a rifle; at Kibbutz Ramat Rachel — Mother Rachel depicted as a beauty of days gone by, hugging a young boy and girl — he titled this work "and the children returned to the homeland".

resulted in the outbreak of a fierce controversy among the Jewish population. Melnikov then went to live in Kefar Giladi and began work on his memorial.

In the year 1930, a 22-ton block of stone from the nearby quarries was put in position and Melnikov began to carve the sculpture which he completed in 1934. However, the funds collected by Lord Melchett ran out and Melnikov, who refused to compromise on the size of his work, took the rest of the money from his own pocket.

The statue of the lion facing eastwards and roaring to the heavens was fashioned in the Assyrian style as befits the site, and on the 23rd February 1934 the memorial was officially dedicated in the presence of Ch. N. Bialik, Y. Ben-Zvi, E.Kaplan and other Jewish personalities. Two days later, Melnikov left for London to prepare an exhibition of his works.

During his 25 years stay in London, Melnikov achieved renown as a sculptor of busts, and his subjects included Churchill, Bevin, Toscanini and many others. In 1940, his studio and most of its contents were destroyed during an air raid.

After making a number of unsuccessful attempts to settle down in Eretz Israel, Melnikov finally came back to Israel in 1959, a sick man. In 1960, while clearing his possessions and works from Haifa Port, he had a fatal heart attack and died unknown, in Haifa's Rambam Hospital. In compliance with the terms of his will, he was buried alongside his wife at the foot of his "Roaring Lion".

The ill-luck that dogged Melnikov throughout his life, continued even after his death. His works which had been loaned to various public institutions were forgotten, destroyed, or simply vanished and we are left with very few examples of the work of this highly-talented artist who gave expression to one of the country's most famous legends.

The first retrospective exhibition of Melnikov's work was held in the Haifa University Art Gallery in 1982.

DAVID POLUS — Monument to Alexander Zaid

Countless hikers have made their way to the monument erected to that famous watchman and man of the soil Alexander Zaid. The striking figure of Zaid, mounted on his noble horse, standing on the hills of Bet Shearim, can be seen from far around.

In the years preceding the establishment of the State of Israel, this man and his story were a symbol of pioneering for Israeli youth — but who was

comrades were killed. Dov Gruner was put on trial by the British, sentenced to death, and hanged on the 16th April 1947. The symbolic monument created in 1953, which stands today in Ramat Gan, shows the old British lion grappling unsuccessfully with a young lion.
Among Chana Orloff's other sculptures in Israel are: the "Wounded Bird" at Kibbutz Bet Oren; "Motherhood" at Kibbutz En Gedi; the "Eagle" at Kibbutz Revivim, and "Peace" in Jerusalem.
It is more than symbolic that this famous sculptress died in Israel in 1968 while her admirers were busily engaged in preparing a retrospective exhibition of her works in honour of her 80th birthday.

ABRAHAM MELNIKOV — the "Roaring Lion", the Tel Hay Memorial
Abraham Melnikov was born in Bessarabia in the year 1892. His parents sent him to Vienna in 1909 to study medicine and he spent his evenings studying art at the Vienna Art Academy. When he decided to drop his medical studies and devote himself wholly to art, his parents ceased supporting him and he went to stay with his brother in Chicago.
In 1919 Melnikov volunteered for the Jewish Legion and arrived in Eretz Israel from Egypt. He soon obtained his discharge from the army and began to devote himself full time to art. He gained acceptance in British ruling circles and achieved a prominent position in local art circles. Sir Ronald Storrs, Governer of Jerusalem, put at his disposal a workshop in the Old City of Jerusalem over the Damascus Gate which was later looted and destroyed during the 1929 riots.
In 1920, Joseph Trumpeldor and his comrades S.Sposnik, A.Sher, Sara Cisik, Devora Drechler, Ya'akov Toker, Benjamin Monter and Ze'ev Sherf fell at Tel Hay. At that time Melnikov was in command of Jabotinsky's Jewish Self-Defence group in the northern sector of Jerusalem.
In 1922 the Association of Jewish Artists was founded under the presidency of Boris Schatz and Melnikov served as his deputy. During the period 1921-1928 Melnikov took part in all the exhibitions held by the Association in the Tower of David.
In 1928, Lord Melchett (Sir Alfred Mond), responding to the initiative of the Zionist Executive, agreed to be responsible for financing the construction of a memorial to the heroes of Tel Hay. He consulted with Melnikov who prepared a sketch for a memorial in the form of a roaring lion. At the same time, the executive of the Histadrut (Jewish Labour Federation) issued a public tender for the erection of a memorial on the same spot. This

CHANA ORLOFF — Monument to Dov Gruner

Chana Orloff divided her life between France and Israel. In Paris, where she worked and gained international recognition as one of the outstanding sculptors of her time, her home was some kind of Israel colony, and politicians, public figures and art lovers from Israel were always to be found there, enjoying her hospitality. If ever her friends could not find her there, they knew she was at her Tel Aviv home.

Chana Orloff came to Eretz Israel from a small town in the Ukraine in 1904, at the age of 16. Her father worked in the citrus orchards of Petah Tiqwa while Chana worked as a dressmaker. Six years later she left for Paris, where she met the poet Justman and married him.

Her exciting meeting with the world of art happened quite by chance. Her husband, who was friendly with all the great Jewish artists of the Paris School, introduced her to Modigliani, Soutine, Pascin, Lipshitz and Chagall and they became her friends. One day, on a visit to a sculptor's workshop, she picked up a piece of clay, began to play with it, and the sculptor couldn't believe his own eyes as he witnessed the birth of a sculpture.

In those days, Paris was a melting pot for many different schools of art. Orloff was influenced by cubism and expressionism but developed her own unique style with its human warmth and humour which found expression in her full, flowing, rounded forms. For dozens of years she took part in the salons and major exhibitions of Paris and was also very successful in Europe and the USA where she showed her human sculptures — figures of men, women, children and animals which she created from stone, marble, bronze and above all wood.

All this time Chana Orloff was very involved in the state-in-the-making. She was acquainted with the leaders of the Jewish community of Eretz Israel and among her best-known busts are those of David Ben-Gurion and Levi Eshkol. She was invited to execute a monument to Dov Gruner and his comrades Israel Feinerman, Yaakov Zlotnick and Yizhak Bilu who took part in the raid on the Ramat Gan police station on the 23rd April 1946 in an attempt to obtain arms. Gruner was severely injured in the course of the raid and taken prisoner by the British, while all three of his